

Політичні українські партії в Галичині.

1. Українська партія соціал-демократів ¹⁾.

В історії національного руху тієї частини українського народу, якій волею історичної долі судилось від 1772 року жити в Австрійській державі, кидається на очі така характерна риса: в міру того, як зміст ідеї національної емансипації ширшав, а до культурно-просвітних завдань останньої приєднувались завдання боротьби проти австрійської бюрократії та пануючих класів галицького громадянства, ідея та ставала—що далі—популярнішою серед пригніченого і національно, і політично і економічно українського народу. В раціональному розв'язанню національної проблеми зацікавлені ширші маси народні: не тільки елементи більш-менш незалежні з економічного боку, але й такі, на яких спадає цілком увесь тягар економічної експлуатації з боку буржуазних класів Галичини. Тепер національне питання для галицьких українців являється не тільки питанням просвіти, мови, урядових посад, як думає де-хто, але, через економічну залежність переважної більшості галицьких українців від польських поміщиків та капіталістів, і питанням соціального характеру, гострим і бо-

---

¹⁾ Автор, крім друкованих джерел, користувався при написанні цієї статті цінними вказівками д. В. Левінського, за що тут і приносить йому сердечну подяку.

лючим питанням боротьби за ліпші умовини праці і економічної емансипації. Основа національного руху галицьких вкраїнців має соціальний характер, і цім тільки можно пояснити широкі розміри цього руху, який останніми часами стає справді рухом *цілого народу* вкраїнського в Галичині. Які реальні придбання здобуде цей рух—це питання будуччини і, певно, недалекої, але, судячи по всім об'єктивним ознакам, він дійшов саме тепер до високого ступня, приваблюючи до себе увагу цілої Європи і викликаючи до себе прихильність з боку кожного, хто гидує з гніту та визиску, в яких би формах останні не виявлялись.

Інтенсіфікація національного руху в Галичині пояснюється в значній мірі тим, що він перестає бути стихійним і прибирає більш організований характер. Ріжні партії політичні, ріжні класові групи галицького громадянства вкраїнського беруть активну участь в цьому рухові, змагаючись використати його в своїх програмових цілях та координувати його в певних межах. Цікавим через те, на нашу думку, являється знайомство з галицькими українськими партіями. Знайомство таке потрібне особливо тепер, коли і в російській Україні національний рух, що далі, міцнішає, еволюціонує в своєму елементарному розвитку із культурно-просвітнього в політичний. Українські політичні партії з'явилися на світ ще недавно, політична акція їх не прибрала ще широких реальних форм, и через це ті стадії розвитку і ті шляхи, якими відбувався процес розвитку аналогічних українських партій в австрійській Україні, мають безперечне практичне значіння і для політичних партій вкраїнських на Україні російській. Останні можуть в значній мірі зкористатись з практичних вказівок і результатів того шляху, по якому розвивались галицькі партії, і уникнути в своєму власному розвитку тих помилок, які були зроблені свідомо чи несвідомо ними.

Для данного нарису ми подамо коротко головні фази з історії розвитку Української соціал-демократичної партії. Ця політична організація чи не наймолодша з усіх інших вкраїнських політичних організацій в Україні австрійській, та, не дивлячись на це,

вона стає саме тепер досить поважним фактором політичного життя в Галичині і викликає до себе глибокий інтерес, як з боку історика, так і з боку кожного громадського діяча.

I.

Самостійною політичною організацією українського пролетаріату України австрійської українська соціал-демократія стає в 1899 році. Після установчого з'їзду 18 септембра цього року вона приймає цілком Гайнфельдську програму австрійської соціал-демократії і увіходить в склад останньої, як автономна організація, що має своєю метою боронити інтереси та керувати політично-економічною боротьбою українського пролетаріату Австрії. До цього часу виразником інтересів останнього та оборонцем його прав виступали почасти Українська Радикальна Партія, почасти— Польська партія соціал-демократична. Українським пролетарським елементам треба було протягом цілих років відчувати на собі всю незручність перебування в чужих організаціях, щоб, нарешті, прийти до висновку в необхідности створити власну політичну організацію, яка отбивала б всі його думи й стремління і пристосована була б до його інтересів. І коли ми запитано, через що ж власне сталося так, ми примушені будемо пошукати причин цього з'явища в загально-економічних стосунках Галичини, країни цілком сливе хліборобської, позбавленої великої індустріальної продукції, — країни з незначною концентрацією робітничого елемента по містах, культурно занедбаної і, до недавнього часу, політично нерозвиненої. Коли ж згадати, що український елемент населення міст до останніх часів складав, рівняючи, незначний %, а прибуток «робочих рук» з українських сел в міста затримувався неінтенсивним зростом останніх і браком великих фабричних підприємств, — то для нас стане зрозумілою головна причина пізнього з'явища самостійної робітничої партії української і перебування українських робітників в чужих організаціях. Факти і дійсність останніх двох десятиліттів XIX ст. могли вивести навіть і неймовірних, що самостійний робітничий рух в Га-

личині не має глибокого коріння в життю, що над ним літає ангел смерти і що, в ліпшій разі, він може існувати як придаток до такого ж руху серед поляків, придаток до того чисто часовий. Висловлюючи думку і впевняли, що розвиток робітничого руху в Галичині з залізною логікою фактів нівелює український робітничий елемент і що через це всі стремління українців сепаруватися в окрему робітничу партію ні до чого иншого не приведуть, як тільки до підупаду та ослаблення сил галицького пролетаріату. Більш раціональним і практичним визнавалось, щоб українські робітники увіходили в існуючі вже польські організації робітничі, а інтелігентні сили з-поміж українців не марнували даремне своєї енергії на утворення організаційних клітин для класової просвіти та політичного виховання українських мас робітничих. І як це не здається чудним, але й самі українці поділяли оцю поверхову і вульгарно—марксістську думку польських соціал-демократів. Принаймні в початковій діяльності їхній ми не бачимо ні одного кроку, ні одного факту, який би свідчив про протилежне. Від початку засновання в 1889 році «Галицької соціал-демократичної партії», що мусила охоплювати своїми організаціями однаково і польських і українських робітників, інтелігенти — українці соціал-демократи віддають всі свої знання, сили і енергію на закладання та розвиток польських робітничих організацій, забуваючи про інтереси українських робітників. Ми не бачимо навіть ніяких спроб з їхнього боку утворити популярну літературу для українських робітників, тоді як така ж література на польській мові для польських робітників починає зростати і не тільки в формі популярних видань на політичні теми, а і в формі часописів та инших видань, що мають на меті професіональні завдання окремих робітничих цехів та закладів.

Таке по суті свій невірне становище українських інтелігентних соціал-демократів в польських робітничих організаціях і цілковита безрезультатність їхньої діяльності для українських робітників, не могли, звичайно, не викликати невдоволення серед останніх та нарікань на інтелігентів-українців. Поки ще «Галицька соціал-демократія» обмежувала свою діяльність виключно

по містах, ці нарікання не прибирають ще гостроти, і українські соціал-демократи—інтелігенти не реагують на їх в напрямку більш поважного відношення до інтересів українських робітників і внесення в свою працю певних корективів. Як же ж тільки Галицька соціал-демократія почала розвивати свою діяльність і по селах і стала захоплювати в сферу свого впливу сільсько-господарський пролетаріат східної Галичини, заселеної здебільшого русинами, невдоволення згадане зростає і виявляє певні тенденції обвинуватити українських інтелігентів соціал-демократів в тому, що вони нічого не роблять для того, щоб паралізувати не пристосовану до інтересів українських робітників діяльність Галицької соціал-демократії в східній Галичині. Живою ілюстрацією цієї непристосованости було: брак агітаційної та пропагандістської літератури на українській мові в літературному багажі галицької соціал-демократії, замовчування нею в своїх партійних виданнях фактів національного утиску над русинами і конкретного вказування засобів для увільнення від цього утиску, ігнорування специфічних особливостей національних при влаштуванні форм партійної організації і як результат всього цього, —незначна продуктивність партійної діяльності серед українського пролетаріату Галичини. Під впливом зазначених нарікань деякі члени партії з українців починають відчувати ненормальність свого становища в польських організаціях, і питання про те, щоб внести в діяльність партії певні корективи що до роботи серед українських робітників, прибирає для них що далі—все більше значіння.

З другого боку, і деякі з польських соціал-демократів відчують потребу поставити партійну працю серед українського пролетаріату на більш певний шлях, ніж той, яким вона йшла протягом цілих років. І от, під впливом згаданих нами причин, один з найбільш видатних польських соціал-демократів, відомий тепер депутат австрійського рейхстагу Гнат Дашинський, порушує на партійному з'їзді Галицької соціал-демократії в 1892 році справу про організацію окремого партійного комітету для східної Галичини і про видання спеціальної газети, яка б ставила собі метою пропаганду соціалістичних ідей серед українського

пролетаріату. На думку ініціатора, пропаганда ця мусила мати на увазі однаково як міський, так і сільський пролетаріат український, а проєктований ним «східно-русинський комітет» мусив виконувати організаційні функції що до українського пролетаріату, звичайно на загально-партійній платформі.

Але, не дивлячись на те, що пропозиція Дашинського мала досить вузький характер, вона не знайшла прихильности серед членів з'їзду і її було відкинуто. Де хто з поміж членів з'їзду одверто повстав проти пропозиції, мотивуючи своє вороже становище до неї досить дитинячим аргументом про непотрібність окремого видання українського, зайвого для русинів. бо вони, мовляв, можуть цілком задовольнитись і польськими. Подібного ж таки характера аргументи наводились польськими соціал-демократами і проти заснування окремих організацій політичних серед українського пролетаріату. Єдине, на що пристав з'їзд, так це те, щоб побільшати партійну пропаганду в русинських селах (очевидно, на польській мові!) і заснувати «хлопський комітет» для координування партійної праці серед українських селян.

Таким способом Галицька соціал-демократія визнала за нормальне те наскрізь ненормальне становище, яке займав український елемент в партійних організаціях і, аподидактично відкидаючи за українськими робітниками право на власну—рідну літературу, виявила цілковите нерозуміння завдань соціалістичного руху серед пригноблених націй. Що більше: вона одступила од поглядів міжнародної соціал-демократії, яка не раз розвивала і на інтернаціональних соціалістичних конгресах і в творах найбільш визначних своїх теоретиків ту думку, що прийоми і методи соціал-демократичної пропаганди мусять рахуватися з національними особливостями робітників і що соціалістичний рух, залишаючись скрізь інтернаціональним по змісту, повинен по формам своїм бути національним. Можна сказати навіть більше: негативна позиція Галицької соціал-демократичної партії до пропозиції Дашинського стояла в гострій супереччї з резолюцією Віденського партейтагу Австрійської соціал-демократії (1892 року)

про поділ партійної діяльності серед польського та українського населення Галичини. В цій резолюції рекомендувалось поділити всю Галичину на дві агітаційних округи—Краковську і Львівську,—а комітетам, що стоять на чолі партійної діяльності в цих округах, брати на увагу місцеві особливости що до мови, пристосовавши межі обох районів до меж розповсюдження обох місцевих мов. Галицька соціал-демократія, як бачили ми, згодилась виконати цю резолюцію тільки в тій частині, де йде річ про кількість комітетів, та й то не в такім розумінню, яке вкладає в свою постанову Віденський партейтаг 1892 року. Точний зміст цієї постанови говорив за те, що обидва комітети—Львівський і Краківський мали бути з рівними правами, тоді як проєктований Галицькою соціал-демократією «хлопський комітет» для східної Галичини мав бути тільки комісією чи агітаційною групою з досить обмеженими правами. Але і в такій кастрованої формі пропозиції Дашинського не посчастлило прийняти реальні форми, бо партія не вдарила пальцем об палець, щоб зробити якісь заходи для її здійснення.

Таке свідомо-неохайне становище Галицької соціал-демократії до потреб українських робітників не могло не збільшувати невдоволення з боку їх на центральні інституції останньої. З другого боку, це невдоволення починає з'являтися і серед українців-інтелігентів, що брали жваву участь в партійній роботі, але були позбавлені тих централістичних тенденцій, якими відзначались польські соціал-демократи. Що далі це невдоволення зростало, загострюючи відносини обоїльні і утворюючи досить несприятливу атмосферу для продуктивної партійної праці. Відчуваючи страшну шкоду для справи від такого стану річей найбільш чутливі і тактовні з проводарів Галицької соціал-демократії прийшли до необхідности пошукати якогось виходу з ситуації і тим самим паралізувати можливість нарікань за ігнорування партією специфічних потреб українського пролетаріату.

Виход цей вказано було на конгресі Галицької соціал-демократії—1897 року, парламентським депутатом її Козакевичем, і полягав в тому, щоб партія зовсім відмовилась від керування

пропагандою та політично-економічною боротьбою українського пролетаріату, доручивши ці функції окремій українській організації, цілком самостійній і незалежній в своїй діяльності від Галицької соціал-демократії.

Пропозиція Козакевича значно відрізнялась від аналогічної пропозиції Дашинського. Останній уявляв собі «Український комітет» як філію езекутиви Галицької соціал-демократії, як організацію залежну, не самостійну, діяльність котрої мусить підлягати контролю партії, тоді як Козакевич йде значно далі і визнає за українськими робітниками право на самостійне суверенне виявлення волі своєї. Принцип національної рівноправности в пропозиції Козакевича прибирає реальні форми, тоді як пропозиція Дашинського намагається звалити і, можна сказати, каструвати його. Пропозиція Дашинського відзначається компромісовим, опортуністичним характером; пропозиція Козакевича—може бути кваліфікована як позиція в національно-організаційному питанню справжнього ортодоксального марксиста. Само собою зрозуміло, що вона найбільш відповідала поглядам в даній справі і українських членів Галицької соціал-демократії і, як така, не могла не знайти з їхнього боку гарячої оборони. Та очевидно і у цілого конгреса галицьких соціал-демократів не знайшлось більш-менш поважних аргументів проти неї, бо, нарешті більшістю голосів її було ухвалено.

В наслідок цієї резолюції українські члени Галицької соціал-демократії виступили з партії і заклали окрему «Русько-Українську соціал-демократичну партію». Разом з цим вони почали видавати і свій власний орган «Robotnyk», друкуючи його польським алфавітом, що можна пояснити бажанням видавців зробити його більш доступним для широких мас українського міського пролетаріату, що в значній мірі підпав до цього часу впливові колонізації.

II.

На великий жаль перші кроки нової партії були досить сумними. Діяльність її не визначається енергією та продуктивністю, як слід би було сподіватись і, крім видання де-кількох №№ «Робітника», не виявляється, здається, ні в чому. Принаймні ми не зустрічаємо ні в польській, ні в українській пресі якихсь вказівок, щоб члени «русько-української партії соціал демократичної» поклали якісь зусилля для того, щоб створити популярну соціалістичну літературу на українській мові та організувати пролетаріат український в партійні групи, товариства, спілки то що.

Причина такого зъявища, з першого погляду трохи незрозумілого, пояснюється спеціфичними умовами, серед яких нова партія примушена була розвивати свою діяльність.

Річ в тому, що в склад її увійшли, крім українських членів Галицької соціал-демократії, ще й члени Української радикальної партії. Остання вважала себе партією соціалістичною і в програму своєї діяльності включала між иншим і роботу серед українських робітників. Правда, для реалізації цього пункту своєї програми вона не робила сливе нічого, концентруючи свою увагу та енергію на пропаганді політично-національних та протиклерікальних ідей поміж українськими «хлопами», цебто поміж українським селянством. Але некласовий і несоціалістичний характер діяльності Української радикальної партії не завважав їй підтримувати приязні стосунки з Галицькою соціал-демократією, а в практичних справах і вступати з нею в певні часові порозуміння, та координувати спільні виступи. Сімпатизуючи успіхам робітничого руху в Європі і рахуючись з фактом одсталості його серед рідного народу, Українська радикальна партія в особі деяких членів своїх не могла не виявити активного спочуття тим із своїх членів, що рішились присвятити свою діяльність виключно пролетаріатові рідного народу. Цілком зрозумілим через це являється, що дехто з українських радикалів вступив до нової робітничої партії української, як тільки остання

почала функціонувати. Але щоб соціал-демократичні погляди *таким* соціал-демократів були наскрізь скристалізовані, закінчені та консеквентно розвинені, про це нема чого й казати. Національний елемент і в поглядах, і в тактиці тих членів «русько-української» партії соціал-демократичної, що вступили до неї з радикальної партії, відігравав значну роль, може навіть більшу, ніж спеціальні класові завдання робітничої партії. Можна сказати навіть більше: українські радикали, вступивши до соціал-демократичної української партії, не увільнялись від тих поглядів на національне питання, яких тримались вони, як були в радикальній партії і які, коли вжити повсякчасну термінологію, треба схарактеризувати буржуазними. Непевність соціал-демократична недавніх радикалів мусила виявитись при першій же практичній пробі.

Таким пробним каменем для українських соціал-демократів були вибори 1897 року до австрійського рейхстагу.

Галицька соціал-демократична партія виставила тоді своїх кандидатів на парламентських депутатів в тих самих округах виборчих, де мали кандидувати й члени Української радикальної партії. І от, коли перед «Русько-українською соціал-демократичною» партією виникло питання про те, як поставитися до кандидатур соціал-демократичних—з одного боку, і радикальних—з другого, голоси партії розбились на двоє. Недавні члени радикальної партії висловились за її кандидатів справжнє соціал-демократичне крило партії постановило підтримувати кандидатів, виставлених Галицькою соціал-демократією. Тоді перші знайшли неможливим для себе бути на далі в українській робітничій партії і виступили з неї. Решта почувала себе занадто нечисленною групою, щоб провадити на далі самостійну діяльність, і вступила знову до Галицької соціал-демократії, розпустивши, таким чином, «русько-українську» соціал-демократичну організацію.

До цієї групи належав між иншим і д. Микола Ганкевич, талановитий промовець і визначний тепер лідер української соціал-демократії в Австрії.

Та не дивлячись на те, що українська соціал-демократія, як самостійна організація українського пролетаріату, і перестала існувати, соціал-демократична течія серед українських соціалістів не вгаває. З одного боку вона заховується серед українського крила Галицької соціал-демократії, з другого — вона подекуди дає себе відчувати і в Українській радикальній партії. Прихильниками її тут виступають сецесіоністи «русько-української» с.-д. партії, що виступили з неї через інцидент з виборами. Посередно на цю течію в Українській радикальній партії впливає і загально-австрійська соціал-демократія. Остання досить живо інтересувалась успіхами радикального руху серед галицького селянства і прихильно ставилась до проводирів його—українських радикалів. З свого боку і українські радикали, хоч і не були ніколи прихильниками класової боротьби, але всеж знаходили чимало спільних точок в своїй програмі *minimum* з програмою Австрійської соціал-демократії. Ось через що остання вважає за можливе допускати на свої з'їзди представників Української радикальної партії і давати їм можливість брати певну участь в спільній роботі партейтагів, факт цілком не можливий як на російські відносини. Очевидно австрійські соціал-демократи керувались тут тактичними мотивами, сподіваючись, що при більш тісних стосунках з українськими радикалами, їм пощастить вплинути на останніх і прилучити їх до своєї партії. Чутливий реальний політик — лідер австрійської соціал-демократії — Віктор Адлер особливо виявляв в цій справі свою ініціативу та енергію. І коли на Віденському партейтазі 1897 року перед робітничою партією цілої Австрії виникло питання про те, як треба поставитися до діяльності українських радикалів, через заходи Адлера австрійські соціал-демократи ухвалили резолюцію, в якій витали зближення між австрійською соціал-демократичною партією та Українською радикальною і висловлювали надію, щоб остання в найближчому часі закріпила це зближення в певних організаційних формах.

Дякуючи обставинам, що встановились між обома партіями, і безпосередньому впливові з боку австрійських соціал-демократів на деяких членів Української радикальної партії, останні почи-

нають робити активні заходи, щоб зреалізувати згадану резолюцію Віденського партейтагу. Успішність цих заходів виявляється між иншим в тому, що на з'їзді радикальної партії того ж таки 1897 року ухвалено було резолюцію: вступити членам партії—депутатам рейстагу — в соціал-демократичний клуб парламентський, а на слідуючий партійний з'їзд поставити в порядок денний питання про прийняття цілою партією соціал-демократичної програми і заміну назви «Українська радикальна» на «Українська соціал-демократична».

Та якою одначе не міцною була соціал-демократична течія в Українській радикальній партії, їй не посчасливило вплинути на цілу партію в бажаному для австрійської соціал-демократії напрямку. Хоч прихильники з'єднання організаційного з австрійською робітничою партією і визначались з поміж инших членів радикальної партії своєю енергією та діяльністю, але партійними справами керували не вони, а старі радикали, прихильники М. Драгоманова, які, не дивлячись на свої соціалістичні симпатії, не поділяли головних принципів соціал-демократичної програми. Радикальна партія ніколи не була партією класової боротьби українського пролетаріату. Характер діяльності цієї партії мав переважно культурно-політичний відтінок, вона досить успішно виступила проти клерикалізма та національно-політичної інертності народніх мас українських; вона збуджувала їхню національну свідомість, агітуючи проти колонізаторської політики польської шляхти, виводила на чисту воду зловжитки галицького уряду, організувала культурно-просвітні товариства, але вся діяльність її провадилась не в напрямку головних принципів наукового соціалізму, хоч на словах партія і симпатизувала соціалістичним гаслам. Соціальний склад партії був не однаковий, і в діяльності своїй члени її спірались на різні групи місцевого населення. Не було також і гармонійної суцільності в світогляді партії. Ось через що на її партійній платформі часом могли погожуватись люде різних громадянсько-політичних симпатій, починаючи від правих радикально-буржуазних елементів і кінчаючи соціал-демократичними. Нетрівкість і недовговічність такого полі-

тичного конгломерату мусила виявитись зараз же, як тільки соціальне крило його захотіло розвинути до логічного кінця соціалістичні пункти партійної програми, запропонувавши для цього формулу прийняття соціал-демократичної програми і організаційного з'єднання з робітничою партією цілої Австрії. Натуральна річ, що такої формули не могли прийняти прихильники Драгоманова не через те, звичайно, щоб це могло зменшити організаційну самостійність або незалежність в політичній діяльності; не через те, щоб це могло ослабити боротьбу за національне увільнення українського народу — програма Австрійської соціал-демократії дає для цієї боротьби найширший простор,—а просто через те, що прийняття формули соціал-демократичного крила радикальної партії означало б повну одмову од Драгоманівського світогляду, про який можна сказати, що він всосявся в плоть та кров проводарів Української радикальної партії.

На це не могли пристати старі радикали, за котрими були і довгі роки досить енергійної та продуктивної діяльності, і популярність в широких масах народніх. Вони то і вжили всіх своїх сил для того, щоб пропозиція соціал-демократичного крила партії не була прийнята на з'їзді останньої в 1899 році. А як сталося це, ініціатори пропозиції разом з декількома прихильниками виступили з радикальної партії.

Приставати їм знову до Галицької соціал-демократичної партії в цілях класової просвіти українського пролетаріату було теж не раціональним. Сумний досвід недавнього минулого казав їм не робити такого кроку. Та й сучасна дійсність красномовно ствержувала, що шукати активної допомоги від польських соціал-демократів в цій справі нема чого: резолюції, що ухвалювала Галицька соціал-демократія на своїх конгресах про створення популярної літератури на українській мові з метою пропаганди поміж «хлопами» Східної Галичини, далі протоколів не йшли; так само залишились на папері і ухвали про організацію «Хлопських комітетів» для керування партійною роботою по селах. Все оце разом спиняло сецесіоністів радикальної партії приставати до Галицької соціал-демократії, примушуючи їх шукати ин-

ших засобів для виходу із скрутного стану річей і інших форм для реалізації своїх соціал-демократичних симпатій. Ідея заснування самостійної соціал-демократичної організації, яка незалежно від Галицької — recte Польської—соціал-демократичної партії, керувала б справою пропаганди соціалістичної серед українського пролетаріату та боротьбою його за свої права, являлось найбільш логічним висновком із такого становища. Заснування такої власної організації представлялось тим більш можливим, що серед українського громадянства мався певний кадр інтелігентних сил, які, здавалось, почували себе здатними для виконання функцій робітничої української партії; крім сецесіоністів радикальної партії ідея заснування самостійної політичної організації знаходила прихильників поміж українцями-членами Галицької соціал-демократії, що вступили до неї після того, як розпалась «русько-українська партія соціал-демократична»: схилились до цієї думки і соціалістичні гурти української студентської молоді Львівського університету, які не тільки виявляли науковий інтерес до соціалістичних ідей, але намагались переводити їх і в життя. Отже потреба заснування окремої робітничої організації української настигла в певних кругах українського громадянства Галичини. і залишалось тільки втілити її в реальні форми.

Скоро після виступу з радикальної партії того ж таки 1899 року в місяці сентябрі українські соціал-демократи разом з укр. соц.-демократами Галицької соціал-демократичної партії скликають установчий з'їзд у Львові і на ньому засновують самостійну робітничу організацію, назвавши її Українською соціал-демократичною партією. За вислов своїх програмових думок вони приймають Гайнфельдську програму Австрійської соціал-демократичної партії і постановляють до офіціального свого вступу в останню координувати свою діяльність з загальною тактикою та директивами віденської партійної екекутивви. Скоро після цього нова партія і офіціально вступає в загально-австрійську соціал-демократію, як окрема складова частина її, як національна організація українського пролетаріату Галичини. На Брюнському партейтазі, що відбувся того ж таки 1899 року, вона, нарівні з

іншими національно-робітничими організаціями австрійської соціал-демократії, бере через свого делегата живішу участь в творчій роботі партейтагу, впливаючи на її зміст та напрямок. Як відомо, цей партейтаг визначається з-поміж інших партійних с.-д. з'їздів не тільки австрійської, а й міжнародньої, тією декларацією по національному питанню, яка вважається в інтернаціональних соціалістичних кругах за найкраще і єдино можливе розв'язання національної проблеми в державах з різномайтним національно населенням. Висловлюючи погляд своєї партії на цю проблему, делегат Української соціал-демократичної партії Мик. Ганкевич заявив Брюнському партейтагу: «Ми, українські соціал-демократи, стоїмо на ґрунті інтернаціональної солідарности пролетаріата всіх націй Австрії і переконані, що тільки в цій братській спілці і наш народ, що належить однією тільки частиною до цієї держави, може здобути національну волю. Одначе ми не можемо заплющувати очі на те, що в межах цієї держави живе тільки частина нашого народу і що за кордоном величезна частина української нації терпить весь тягар національного безправ'я, що веде її до національної смерти. Ми певні, що інтернаціональна сила пролетаріату може розвинутися тільки тоді, коли кожна нація самостійно рішатиме свою долю. Ми знаємо, що соціальне та політичне увільнення допускає також і національну емансипацію. А через це українські соціал-демократи змагатимуться забезпечити національну волю цілому своєму народові з тією метою, щоб з'єднаний та вільний український народ міг увійти в сім'ю європейських народів, як рівноправний член». (Versammlungen des Gesamtparteitages der socialdemocr. in Oesterreich abgehalten zu Brünn. 1899. стр. 85¹). Подаючи цей уривок з промови лідера українських соціал-демократів Галичини,

¹) В російському перекладі текст промови д. Гонкевича уміщено в брошурі, що вийшла з передмовою М. Ратнера: „Дебаты по національному вопросу на Брюнскомъ Партейтагѣ Австрійской соціалъ-демократіи“. Київъ, 1906 г.

ми звертаємо увагу на ту ясну позицію, на якій стала в особі д. Ганкевича ціла робітнича організація українська що до національного питання. Признаючи в національному гніті одну із форм гніту капітала, партія не замовчує своїх обовязків в справі національної емансипації рідного народу. Ставлячи головною метою своєї діяльності збудження класової свідомости українського пролетаріату та керування його класовою боротьбою, партія певна, що це може статися тільки тоді, коли цілий український народ буде вільним і політично-незалежним, коли він, як політично-юридична одиниця, буде уявляти з себе певну цілість. Висловлюючи таку, як на найближчі часи може й неосягну, думку, партія українського пролетаріату тільки зазначає, що вона позитивно ставиться до тенденцій, що помічаються серед розірваних ріжними державами націй, створити юридичну і політичну волю цілого народу і злитися в окрему державну одиницю. Очевидно партія українських соціал-демократів конкретизувала тут загальну думку К. Каутського, висловлену ним в відомій праці «Боротьба національностей і державне право в Австрії»: «Пролетаріат не тільки не ставиться вороже до подібних національних рухів, але найживіще заінтересован в тому, щоб успішний розвиток їх нічим не гальмувався, бо кожне штучне гальмування їх означає разом і гальмування соціального розвитку» (*Neue Zeit*. 1897/8 рік № 17). В повній і логічній згоді з думкою Каутського стоїть і та формула розв'язання національної проблеми, яка вироблена була представниками робітничих національних партій Австрії на Брюнському партейтазі. Ця формула, замість тк-зв. «коронних» земель, ставить федерацію автономних національностей, автономно-державних одипиць, закоподавчі та виконавчі функції котрих виконуються національними палатами, обібраними консеквентно проведеним виборчим правом. Всі автономні території разом складають одну державну спілку. Права дрібних національностей забезпечуються спеціальним законом, видання котрого належить до компетенції державного парламенту. Національні привілеї не мають місця; що до державної мови, то її значіння цілоком нехтується: питання про мову для обопільних зносин, розв'язується

державним парламентом.—Такі в головному тези брюнської формули, вироблені партейтагом на підставі подглядів на національне питання делегатів робітничих національних організацій Австрії. Являючись висловом поглядів на національну проблему цілої Австрійської соціал-демократії, ця формула являється і висловом тих самих поглядів і української частини її.

Висовуючи таку формулу розв'язання національної проблеми, українські соціал-демократи багато вигравали в очах українських народніх мас, як оборонці національних прав, як виразники інтересів рідного народу, що домагаються в справі національної волі не тільки того, що вони можуть здобути, але й того, чого вимагає поневолена нація від сьогочасного громадянства. Нема чого й казати, що формула розв'язання національної проблеми, прийнята українськими соціал-демократами в свою програму, мало має шансів на своє зреалізування при сьогочасних відносинах в Австрії. Але це не може бути закидом проти українських соціал-демократів та обвинувачуванням їх в утопійности. «Соціал-демократична програма пишеться не для данного моменту; вона му-сить дати директиву по можливості при всіх і всіляких коньєктурах сучасного громадянства... Що більш віддалену практичну мету ми при цьому собі ставимо, тим краще для мас, навіть і для тих, що не зможуть зрозуміти наших теоритичних міркувань, той напрямок, яким ми прямуємо» (Каутський. *Neue Zeit.* т. XIV; № 3: стр. 513—514).

Увійшовши в склад Австрійської соціал-демократії, українська С.-Д. робітничая партія разом з програмою прийняла і той організаційний принцип, яким після Віденського партейтагу (1897 р.) ясно зазначались права кожної національної організації цілої партії і їх стосунки до центральних інституцій останньої. Найвищою установою партії являється по цьому принципу—спільні партійні з'їзди. Всі важніші питання розв'язуються на цих з'їздах: вони ж затвержують і постанови окремих національних організацій, а також змінюють спільну програму, вносять до неї, коли є потреба, додатки і встановляють спільну тактику. Національні організації партії не мають права одступати од загально-партійних

постанов, хоч в сфері своєї місцевої діяльності вони користуються зовсім автономними правами. Найвищою виконавчою інституцією партії являється спільний центральний комітет (Екзекутива), що складається із представників по виборі від кожної національної організації. Такий самий принцип мала покласти в основу своєї організації і українська соціал-демократична партія. Але чи мала ж вона необхідні сили, щоб втілити в ці організаційні норми певний реальний зміст і стати справді широкою робітничою партією українського пролетаріату?

На це питання доведеться відповісти негативно. Зараз після свого вступу в Австрійську соціал демократію, нова партія була досить незначною. Балакати про неї, як про певну організовану силу, в цей момент нема чого. Це власне була—рівняючи—невеличка група соціал-демократичної інтелігенції, а почасти й робітників, що знаходила спочуття до себе серед соціалістично-настроєної університетської молоді, почасти серед спролетарізованого селянства і городського українського пролетаріату. Тісних звязків з цими групами, а особливо з останнею, у партії не було, як не мала вона й популярної літератури для цілей пропаганди та агітації. Все це треба було ще тільки починати. Партія стояла перед величезною творчою працею. Вона одночасно повинна була почати останню по всім лініям партійної діяльності.

А між тим умовини, серед яких доводилось починати останню, були дуже і дуже несприяті.

Спертися в початку своєї діяльності на широкі маси українського пролетаріату по містах партія не могла через те, що пролетаріат цей в значній мірі був сполонізований. До того ж і організація його в професіональні спілки—звичайний тип робітничої організації Австрійської соціал-демократії — не могла бути переведена бо він складав, рівняючи, не дуже значний % робітників, припаймні не настільки великий, щоб можна було закладати самостійні українські професіональні спілки. Організувати його в культурні чи політичні спілки теж була річ не легка через загальну некультурність та невисокий політичний рівень українського населення Галичини.

Ще більше тяжкою мусила бути партійна праця на селах. Вже через одні умовини свого життя зпролетарізоване селянство не так гарно підпадає впливові організації, як сконцентрований по містах пролетаріат; до тогож на перешкоді успішній діяльності партійної стояв і брак практичного досвіду, що до пристосованости організаційних форм партійної діяльності до специфічних умовин села. Коли ми пригалаємо ще й такі факти, як ворожнечу до соціал-демократів українських галицького духовенства з його досить великим впливом на селянські маси, та існування серед русинів різних політичних партій, з поміж котрих деякі мали досить велику популярність, (напр. Українська Радикальна партія) і з котрими на перших же початках треба було вступити в боротьбу, то ми будемо мати більш — менш повний комплекс тих несприяючих умовин, серед яких доводилось починати свою діяльність молодій партії і які таїли в собі чимало різних перешкод для успішного розвитку останньої.

С. Петлюра.

(Кінець буде).

Політичні українські партії в Галичині.

I. Українська партія соціал-демократів. ¹⁾

Звертаючись до перших кроків в діяльності партії, ми мусимо схарактеризувати її як стремління популяризувати серед широких мас українського народу основні ідеї партійної програми і організаційно закріпити свій вплив на пролетарські елементи останнього. Засобом для цього служило видання відповідної агітаційної літератури і влаштування як публичних громадських зібраннів (віч), так і приватних нарад (тк. зв. «довірочні збори»). Коли в справі влаштування віч і зборів партія розвиває досить жваву і продуктивну енергію, то неможна сказати того ж самого про літературну продукцію її. Особливо не продуктивно поставлено було справу видання популярної «брошюрочної» літератури, так необхідної для успіху партійної агітації «в низах» і на перших початках. Це взагалі велика прогалина в діяльності українських соціал-демократів Австрії, загачувати яку, і досить успішно, взялися вони тільки останніми часами. Видавництво партії виявлялося у виданню партійного двотижневого органу «Воля» з 1900 року,—під редакторством Г. Манкевича,—і в відповідних випадках—агітаційних відозв. «Воля»—особливо в перші

¹⁾ Див. № 4.
май 1907.

два роки—була досить цікавим і живим органом. В заслугу редакції її треба поставити те, що вона живо відгукувалась на дnevні питання громадянського життя Галичини і Австрії, освітлюючи їх з погляду інтересів українського пролетаріата. Факти національного гніту і утисків над українською нацією з боку буржуазних класів Галичини і австрійської бюрократії, зловжитки галицького уряду завше гостро пятались на сторінках «Воля», але, реагуючи на такі факти, редакція ніколи не впадала в націоналістичний шовінізм і ця риса виразно одріжняла орган українських соціал-демократів від органів інших національно-українських партій Галичини, не завше вільних од націоналістичних тонів та випадів. Виступаючи проти шовінізму, проти хворих ексцесів національного почуття серед рідного народу, «Воля» разом з тим гаряче обстоювала гасло національного увільнення української нації, як одну із головних умовин для розвитку клясової самосвідомости українського пролетаріату, і завше вимагала повної політичної та культурної автономії для русинів, як найбільш зручної і відповідної форми державного життя, що дає певні юридичні гарантії для розвитку продукційних сил країни і класової боротьби українського пролетаріата. Менче місця присвячував орган українських соціал-демократів аграрній справі і зовсім мало організаційним партійним справам. Не дивлячись на ці дефекти, «Воля» була досить живим і гарно редагованим агітаційним органом і, безперечно, відограла велику ролю в справі збудження класової самосвідомости українського пролетаріата і підвйшення його політичного зросту.

Куди слабше, ніж агітація, поставлена була в партійній діяльності справа організації. Заходи партії організаційно звязати з собою загітованих робітників не завше давали бажанні наслідки. В значній мірі це пояснюється браком більш менш інтелігентних і досвідчених в організаційних справах членів партії по містах і селах, почасти ж і примитивністю того типу організації, до якого звертались українські соціал-демократи Австрії в своїх заходах закріпити свої звязки з прихильними до них массами пролетаріату. Полягаючи в виборі так званих «мужей довір'я», цей

тип організації не забезпечував партії бажанного впливу на ті місцевості, відкіль вибирались «мужі довіря», і не давав їй можливості спертися в дальшій своїй діяльності на дисципліновані та організовані групи робітників. Партія розвивала свою діяльність головним чином по селах. По місцях вона виявляла себе дуже слабо. Самостійної праці, що до організації українського міського пролетаріату, тут не провадилось сливе ніякої. На перешкоді цьому стояли причини почасти об'єктивного характеру, почасти суб'єктивного. До первих треба зарахувати страшену трудність організувати український пролетаріат на ґрунті одних тільки національно-політичних інтересів, зарані виключаючи інтереси економічні, оборону та захист яких останній знаходив в професіональних товариствах з ясно зазначеним польським характером. Суб'єктивні причини слабої організації українського пролетаріата по містах полягали в невеликій кількості інтелігентних сил в партії і в не пропорціональному поділі їх по тих міських центрах, де українські робітники уявляли з себе більш менч поважну кількість. Через це власне ті місця Галичини, де український пролетаріат складав більшість і де партія могла б розвинути успішну самостійну організаційну роботу, залишались не використаними в партійних цілях: український пролетаріат, не знаходячи постійної піддержки з боку українських соціал-демократів в своїх економічних інтересах, *volens-nolens* йшов в польські організації, збільшував їхню силу і залишався загубленим матеріалом для тієї партії, яка була для нього більш близькою і рідною. Брак інтелігентних сил в партії негативно відбивався на діяльності останньої і по тих містах, де український пролетаріат складав національну меншість. Не маючи змоги закладати серед нього по таких містах самостійних професіональних товариств і, таким чином, керувати економічною його боротьбою, партія обмежувалась тільки політично-національною просвітою українських робітників, концентруючи її в політичних товариствах «Воля». Але неможна сказати, щоб і ця праця провадилась регулярно та успішно. Більш менч жваве життя помітно було в цих товариствах за перші два роки існування партії—потім на-
'ступає занепад.

Куди краще стояла справа агітації партійної по селах. Ім'я партії серед економічно пригнічених мас селянського населення ставало синонімом боротьби і увільнення від економічного утиску. Партійні оратори, як от приміром М. Гапкевич, С. Вітик, Я. Остапчук¹⁾, здобували собі велику популярність і були бажаними гостями на всіх вічах та зібраннях. Збільшенню популярності партії по селах в значній мірі допомогли відомі галицькі аграрні страйки 1902 року. Під час цих страйків українські соціал-демократи мобілізували всі свої сили: видавали в великому числі страйкові відозви; агітатори її, серед яких чи мало було університетської молоді, їздили по селах, захопленних страйковою хвилею, в багатьох містах стояли на чолі руху, викликали його там, де він ще не почався, і взагалі виявили дивне напруження сил та енергії. Хоч знаменитий страйк закінчився тільки частковим успіхом, але українські соціал-демократи використали його в цілях збудження класової свідомості українських селян і здобуття собі прихильників серед них. Реальним наслідком енергійної діяльності партії під час страйку 1902 року було значне побільшення членів її, особливо із збаражського повіту, і загальна заінтересованність нею з боку селянства.

Але, не дивлячись на це, партія мало зробила для того, щоб організаційно закріпити численні зв'язки з селом, придбавши нею під час страйку, і, таким чином, одержати можливість більш менч постійного впливу на нових своїх прихильників. Цим почасті можна з'ясувати той факт, що хоч ідейний вплив партії і збільшився, але збільшення це не відбилось пропорціонально на зрості партії, як певної організованої сили. Здавалося б, що діяльна участь українських соціал-демократів в аграрному рухові 1902 року повинна була навчити їх багато де чому, що до утворення більш гнучкого типу партійних організацій, пристосованих до сільських обставин, але, на жаль, організаційний досвід, одержаний партією за цей час, одзначався тими самими рисами примитивності і далі інститута «мужей довірял» не пішов. Ось че-

---

¹⁾ Останніх двох обібрано тепер депутатами до Віденського парламенту. С. П.

рез що конференція членів партії, що відбулася в 1903 році, минула сливе безрезультатно і не зробила сливе нічого в справі внутрішнього організаційного зросту партії і збільшення політичного значіння її в краю.

Ось через що і дальша діяльність партії аж до 1905 року стоїть мало не на «мертвій точці», зазначаючись де в чому підупадам і незначним функціонуванням партійних інституцій. В партії помітно де який «отлив» із партійних організацій діяльних членів і інерція тих, що залишились. Зменшується і без того не дуже значна літературна продукція. Видавництво партійного органу «Волі» підупадає; вона виходе нерегулярно, перестає бути, паралельно із змінами в редакції, цікавою і живою і, нарешті, кінчається припиненням. Численні звязки з селами загублюються, і центральні інституції партії не мають змоги підтримати того становища річей в партії, яке було створене великими розрухами 1902 року.

Безперечно, що українська с.-д. партія переживала поважний кризис, загальні предпосилки якого мають своє джерело в тій громадській реакції, що повстала в українській частині Галичини, в наслідок надзвичайно високого напруження, виявленого українським громадянством в 1902 році (економічні страйки, боротьба за здобуття українського університету), і тих незначних реальних придбань, які мало це напруження.

Кризис загрожував досить поважними наслідками для партії, але він був рівняючи не довгим і змінився новим напруженням партійної діяльності, новим розвитком самої партії.

Цей новий момент в розвитку партійної діяльності українських соціал-демократів тісно звязаний з розвитком увільничого руху в Росії.

Хвиля революційних подій російських захопила і сусідню Австрію. Що ж до Галичини, то вона була для неї вогнистою іскрою, що блискучим світом своїм освітила весь тягар неймовірного економічного становища більшої частини українського народу в Галичині, терни національної панщини і перешкоди до культурного розвитку його. Українська Галичина, це місто мук

і злиднів, варварства і експлоатації, уявляло з себе сухий костер, і досить було однієї революційної іскри, щоб запалити його і викликати широкий народний рух для придбання необхідних політичних і національних прав. Конкретно цей рух прибрав форму боротьби за вселюдне виборче право в чотирьохчленній його формулі. Ні в якій іншій Австрійській провінції не досягла ця боротьба такої інтенсивності і такого *всенароднього* характеру, як в Галичині, і ні одна, певно, політично-національна партія не витратила для розвитку цієї боротьби стільки енергії та напруження, як власне партія українських соціал-демократів. Під час цього руху вона розвинулась, виросла, зміцнила свій вплив на широкі народні маси, придбала пові численні звязки з селом, зробила перші і досить реальні кроки для праці по місцях і взагалі виявила певні тенденції до того, щоб перетворитись в справжню політичну партію робітничих мас і вийти, нарешті, із того *status nascendi*, в якому вона перебувала досі. З другого боку розвиток партійної діяльності виявив чи мало негативних сторін в постановці і напрямку партійної праці і примусив партію зупинитись більш уважно над тими корективами, які могли б спричинитись до більш правильного і невпинного розвитку її. Як матеріал для становища партії в цей момент, мають велике значиння стенографічні протоколи останнього з'їзду партії, що відбувся з початку 1906 року у Львові, уміщені в центральному партійному органі «Воля».

На підставі цих історичних документів ми можемо схарактеризувати українську с.-дем. партію Галичини в сучасний момент, як партію українського сільського пролетаріату і лише в незначній рівняючі мірі міського. Звязки партії з селами настільки широкі, що подекуди вона користується сливе виключною монополією, що до впливу на пролетарські круги сільського населення, а також і на ті, що по своєму соціально-економічному становищу наближаються до цих кругів. До таких повітів належить між иншими збаражський повіт (на межі з подільською г.), де українським соціал-демократам посчастлило в 1905 р. провести місцевого популярного агітатора «хлопа» Яцка Осталчука навіть віце-мар-

шалком повітової ради. Вплив укр. с.-д. партії в збаражському повіті настільки великий, що на ті віча, які заряджувались нею останніми часами по селах в справі боротьби за вселюдне виборче цраво, приходило од 15 — 30 тисяч селян. Ціла Збаражчина засіяна партійними організаціями, котрі послали на останній з'їзд партії більше 40 делегатів,—між ними 2 жінок; в цій окрузі мабуть чи не найбільше шириться партійної літератури. Досить велику популярність партія має також в дрогобичському, сокальському, бучачському та ин. повітах Східної Галичини. Інтенсивну агітацію повела партія останніми часами також по селах Буковини, отворивши там окремих краєвий комітет.

Але, розвиваючи свою діяльність здебільшого по селах, українські соціал-демократи починають останніми часами працювати і по містах. В партії утворилась ціла течія, що особливо значіння надає міським партійним організаціями, убачаючи в них, і цілком раціонально, поруку дальшого розвитку партійного. На останньому з'їзді членів партії прихильники цієї течії особливо обстоювали необхідність організації українського міського пролетаріату в партійні товариства і гурти, вимагали від центральних інституцій партії, щоб вони вжили всіх заходів для цього. Яскравим виразником цієї течії виступив на з'їзді фактичний редактор «Волі» молодий, рівняючи, але енергійний партійний діяч В. Левінський. Чи мало щирих і гірких дорікань висловлено було ним на адресу цілої партії за занедбання та нехтування самостійною партійною працею серед міського пролетаріату. Щоб повернути його до партії, організаційно звязати його з нею, на думку д. Левінського, треба повести сталу і енергійну працю серед нього в напрямку програми У. с.-д. Лише тоді, коли остання буде снератися в своїй діяльності на організовані кадри українського організованого пролетаріату по містах, можна сподіватися, що й робота її по селах буде більш постійною, що й розвиток цілої партії буде відбуватися більш нормально. Рахуючись, одначе, з тим фактом, що по деяких містах східної Галичини український пролетаріат, що до національної кількості уявляє з себе меншість, рівняючи з пролетаріатом польським і сполонізованим ев-

рейським, і що, значить, через це серед його не можна закла-
ти самостійних професіональних спілок, прихильники тієї течії в
партії, виразником якої виступив на з'їзді, а раніш на сторінках
«Воли», В. Левінський, вимагали, щоб замість професіональних
організацій, закладались організації політичні, діяльність котрих
була б під контролем партії. В тих же місцях, де український про-
летаріят хоч і становить собою національну меншість, але разом
з цим переважає національно в деяких галузях продукції інших
робітників, там мусять закладатися українські професіональні ор-
ганізації; такіж самі організації повинні закладатися по тим фа-
бричним центрам, де українські робітники складають з себе біль-
шість. Цікаво зазначити, що такий характер партійної діяльності
серед українського пролетаріату, запропонований на останньому
з'їзді партії, знайшов прихильників з боку самих робітників —
українців, які, погоджуючись на зазначену пропозицію, поширю-
вали її, вимагаючи од партії, щоб вона вжила всіх засобів до то-
го, щоб професіональні спілки видавали відповідні професіональ-
ні органи на українській мові, навіть в тім разі, коли український
елемент данної професіональної організації складає з себе мен-
шість. Рахуючись з такими вимогами робітників з'їзд ухвалив
резолюцію, в якій вимагає від «Екзекутиви» (Центральний ко-
мітет) партії покласти всі сили для задоволення настиглої потре-
би в утворенню українських професіональних спілок, де по объ-
ективним умовинам для цього є хоч яка можливість, і в видаван-
ню українських професіональних газет, тими професіон. органі-
заціями, де українські робітники складають національну мен-
шість. В першу чергу запропоновано було партійній екзекутиві
звернутись до краевого бюро залізно-дорожних робітничих спілок
в Галичині з проханням видавати орган бюро «Kolejarz» і на
українській мові для робітників українців, яких чи мало служити
по залізницях. Нема ніякого сумніву, що партії українських со-
ціал-демократів доведеться більш уважно приступити до роботи
по різних робітничих професіональних товариствах і організації
українських робітників в такий тип організації, який рекомен-
дується згаданою вище течією партії як *conditio sine qua non* її

нормального розвитку: за це говорять і активна ініціатива молоді течії в партії, і співчуття до неї українських робітників, і потреби професійної боротьби і, нарешті, саме життя, так що питання про самостійні професійні українські спілки і про внесення певних корективів до постановки роботи в польських професійних робітничих організаціях в інтересах українського елемента, являється питанням часу.

Та як би не було з'їзд українських соціал-демократів, присвятивши чи мало уваги наболілому питанню партійного життя, міг переконатись, що серед партійних членів відчувається досить міцна течія на користь того напрямку, виразником якого виступив д. Левінський, а це все являється об'єктивним показником зросту партії, нового більш інтенсивного життя в ній і порукою дальшого розвитку.

Характерним показником розвитку партії являється також потреба в розширенню літературної продукції її. З'їзд прийшов до того, що стан партійного видавництва вимагає певних реформ і що до популярних книжок і що до центрального органу, який ухвалено видавати щотижня, а не через два тижні, як було досі.

Але у партії після з'їзду виявилось більше ініціативи, потреби матеріальних засобів для кращої постановки партійного видавництва, ніж сподівався навіть з'їзд. Скоро після з'їзду місцеві партійні організації почали видавати власні органи, так, напр. в Тарнополі почав виходити агітаційний, «Червоний прапор», в Чернівцях (Буковина) цікаво редагована і жива «Земля і Воля», що з початку 1907 року перенеслась до Львова і стала центральним органом цілої партії, замість «Воли». Крім того партія заснувала в 1907 р. окреме видавництво популярних брошюр—«Боротьба», що випускає свої видання кожного місяця. Збільшалось також і видавництво агітаційних відозв з приводу різних питань і з'явищ політичного життя Австрії.

Більше уваги почала присвячати партія і роботі серед міського пролетаріату по більш значним центрам східної Галичини, закладаючи робітничі політичні товариства «Воля», які останніми часами починають засновуватись навіть і по селах. Варто та-

кож зазначити успішну діяльність партії і на Буковині, яка доси була сливе непочатим кутком, що до соціал-демократичної роботи з боку У. с.-д. Не дивлячись на те, що робота ця, як сказали ми, почалася недавно, вона вже принесла певні реальні здобутки в формі счасливо закінчених страйків, що велись під проводом українських соціал-демократів, заснування українських робітничих організацій і широкої агітаційної діяльності членів партії по селам.

Коли ми зазначимо до поданих нами фактичних відомостей про сучасний стан української соціал-демократичної партії ще й вплив її на студентські та гімназіяльні гурти української молоді, яка останніми часами значно побільшала кадри агітаційних, пропагандистських та організаційних сил партії, то ми будемо мати більш менч повний зовнішній абрис сили української робітничої партії в Австрії. Спираючись в своїй діяльності головним чином на спролетаризовані круги галицького села, вона уявляє з себе ледве чи не одиноку—після венгерської соціал-демократії,—робітничу організацію в Європі сільського пролетаріату. Прибуток інтелігентних сил в партію поруч із збудженням агітативної національної свідомости поміж українськими робітниками, що живуть в більш менч великих центрах східної Галичини, откриває для партії можливість повести с.-д. роботу і серед міського пролетаріату українського. Власне на це то і сконцентрували тепер увагу свою і енергію центральні інституції у. с.-д. партії. На скільки можна судити по тим відомостям, які подає центральний орган партії «Земля і Воля», ті заходи, що робляться партією в цім напрямку, починають давати позитивні наслідки: число політичних партійних товариств «Воля» значно зросло за останній рік; по де яких з цих робітничих організацій, ще до недавна млявих і сливе завмерлих, помітно життя, жвавість і розширення діяльності. Число членів організацій «Воля» — що далі—збільшується, а разом з цим збільшуються з одного боку вплив партії на пролетарські круги українського народу в Галичині і з другого—потреби самої партії. Дальший розвиток укр. соц.-демократії, помімо об'єктивних сирняючих умовин, тісно

зв'язаний з внутрішнім ідейним розвитком внутрі самої партії. Пекучі потреби останнього з неминучістю висовують на порядок денний створення відповідної партійної літератури, пристосованої не тільки для потреб початкової агітації, але й більш ґрунтовної, яка б давала поважні, науково оперті відповіді на нові різномаїті питання складного партійного життя і була б матеріалом для вироблення суцільного соціал-демократичного світогляду. Потреба в створенні поважно-наукової соц-демократичної літератури відчувається особливо тепер, коли серед українського народу в Австрії помітно надзвичайно інтенсивне національне збудження, яке виявляється між иншим в тенденції концентрувати національні сили в між-класові політично-національні партії і затерти ті класові різниці, які, поділяючи український народ, як і кожен инший, на певні класові групи, становлять собою одинокий природний і логічний ґрунт для політично-національної групування. Відчуваючи потребу в створенні наукової партійної літератури, українські соціал-демократи, на останній своїй конференції, що відбулась у Львові в початку 1907 року, постановили звернутись до своїх товаришів в Україні Російський з пропозицією спільними силами видавати науковий орган, завданням якого являється задоволення потреб обох робітничих партій українських в найширшому розумінню цього слова. Чи здійсниться швидко ця пропозиція, про це годі зараз казати. Але, приймаючи на увагу розвиток соціал-демократичного руху на Україні і зріст укр. с.-демократії, все ж можна бути певним, що питання про постійний орган український, який відбивав би в собі погляди тієї частини вкраїнського громадянства, що, не відкидаючи позитивного значіння національної ідеї, вкладає в неї певний марксістський зміст, — являється питанням часу. Таким чином бажання українських соціал-демократів Австрії в створенню наукової партійної літератури, принаймні в формі періодичного видання, тісно зв'язане з розвитком української соціал-демократичної робітничої партії України Російської. Поки ж -- українським соціал-демократам доведеться обмежуватись виданням окремих наукових збірників по різних питанням партійної про-

грами, особливо ж по питанню аграрному і по питанню в справі організації професіональних спілок. Обидва ці питання саме тепер мають велике значіння для партії українських соціал-демократів і вимагають ґрунтовного порішення їх в інтересах розвитку партійної діяльності. Питання про організацію професіональних спілок виникло в партії лише останніми часами, коли українські соціал-демократи перестали обмежуватись роботою по селах і почали подекуди переносити її в міські центри Галичини та Буковини. Що ж до питання аграрного, то необхідність наукової дискусії над ним пояснюється схематичністю і нерозробленістю порішення його в програмі загально-австрійської соціал-демократичної партії, властивими до останніх часів і для українських соціал-демократів. Тепер в партії підіймаються голоси за те, що схематичність цю треба замінити більш детальним розробленням, відповідно до індивідуальних особливостей аграрних відносин в Галичині та Буковині.

Ми не закінчили б нашого короткого інформаційного нарису про українську соціал-демократичну партію Австрії, коли б не згадали про товариське відношення, яке виявляла партія до соціал-демократів в Україні Російській. На останньому (1906 р.) з'їзді, дякуючи тому, що на ньому був делегат від української соціал-демократичної робітничої партії, ці симпатії виявились в особливо урочистій формі. З'їзд присвятив окремий доклад для вияснення своєї позиції до збудження національного життя на Україні і до тих національно-політичних партій, що з'явилися на ній останніми часами. Само собою зрозуміло, що з українських партій України російської з'їзд визнав найбільш відповідною і рідною до своїх поглядів У. с.-д. р. п.

С. Петлюра.